

Dyskusja o postkomunistycznej traumie w Centrum Studiów Postkolonialno-Posttotalitarnych na Wydziale Filologicznym UW

Centrum Studiów Postkolonialno-Posttotalitarnych już po raz drugi wyszło z inicjatywą międzynarodowej naukowej dyskusji nad traumą postkomunistyczną w społeczeństwach i kulturach Europy Środkowej, Wschodniej i Południowo-Wschodniej. Ubiegłoroczna debata, która zainicjowała działalność Centrum, przebiegała pod hasłem „The Tropics of Resistance: Languages, Genres, Rhetoric”. Wzięli w niej udział naukowcy nie tylko z Polski, ale także Niemiec, Rumunii, Łotwy, Słowacji, Czech, Ukrainy. To właśnie jej bezpośrednim pokłosiem była tegoroczna konferencja nt. **„Trauma jako kulturowy palimpsest: (post)komunizm w kontekście porównawczym nowoczesności, totalitaryzmów i (post)kolonializmów”**, która odbyła się we Wrocławiu w dniach 2-3 czerwca br. W konferencji uczestniczyli badacze z różnych dyscyplin humanistyki zarówno ze Stanów Zjednoczonych, jak i z Europy (szczegółowy program konferencji: <http://www.wfil.uni.wroc.pl/konferencja>).

W krajach byłego bloku socjalistycznego trauma, związana z jego rozpadem, należy obecnie do centralnych problemów społeczno-kulturowych. Przełomy demokratyczne z lat 1989 i 1991 wymusiły na świeżo powstałych niezależnych państwach jedno z najbardziej fundamentalnych dla ich suwerenności zadań: konieczność rozliczenia się z totalitarnym dziedzictwem. Przeszłość w takiej perspektywie nabrała charakteru politycznego, a to, w jaki sposób zamierzano rozprawić się z reżimem komunistycznym, miało zadecydować o charakterze międzynarodowego dyskursu politycznego tych społeczeństw. Nie chodziło w tym przypadku tylko o zdiagnozowanie i opisanie miejsca i znaczenia realnego socjalizmu w historii oraz wyznaczenia sposobów i metod, za których pomocą należało to uczynić; kwestią o wiele istotniejszą było wypracowanie „modelu radzenia sobie” owych społeczeństw z przepracowywaniem tramatogenicznej przeszłości.

Intencją organizatorów konferencji „Trauma jako kulturowy palimpsest” było podjęcie namysłu nad traumą zadaną przez reżimy komunistyczne społeczeństwom i kulturom środkowo-wschodnioeuropejskim i południowo-wschodnioeuropejskim przede wszystkim przez pryzmat seryjności traumy we współczesnej historii państw tej części Europy oraz interakcjami między historycznym a aktualnie doświadczanym palimpsestem zaburzeń kulturowych jako swoistą właściwością ww. regionu, dla którego do najbardziej kluczowych ramowych zagadnień, potrzebujących omówienia, należą ideologiczne fundamenty przełomów z lat 1989 i 1991 z włączeniem roli, wpływu i znaczenia społeczno-

kulturowych ruchów opozycyjnych oraz emigracji (np. powstanie węgierskie w 1956 r., polski Październik 1956, ruchy intelektualne pokolenia lat 1960 w ZSRR, Praska wiosna, masowe wygnania Żydów z Polski w 1968 r. pod pretekstem usuwania z partii elementów syjonistycznych, strajki polskich robotników z grudnia 1970 r. i czerwca 1976 r., Akt końcowy Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie z Helsinek w 1975 r., Solidarność, *pieriestrojka* i *głasnost'* w ZSRR w 1985 r., Obrady Okrągłego Stołu w 1989 r., aksamitna rewolucja w Czechosłowacji, upadek Muru Berlińskiego). Natomiast diapazon zagadnień cząstkowych, podjęty w ramach konferencyjnych obrad, dotyczył następujących pól tematycznych:

- Ukryty/zapomniany/uciszony dyskurs: tematy w przestrzeni polityczno-społeczno-kulturowej zabronione/zmanipulowane przez reżim komunistyczny, takie jak: kolonizacja Kresów Wschodnich przez Drugą Rzeczpospolitą Polską; Wielki Głód na Ukrainie; zagłada inteligencji w Związku Radzieckim w latach 1930; gułagi; 1939 r. i II wojna światowa skonfrontowane z nazizmem i stalinizmem; kolaboracja z hitlerowcami; zbrodnie stalinowskie i nazistowskie; Ukraińska Powstańcza Armia z perspektywy polskiej i ukraińskiej; masowe repatriacje powojenne, przesiedlenia i wydalenia lokalnej ludności z odmiennych grup etnicznych w imieniu jednolitego państwa, przesiedlenie mniejszości niemieckich; akcja „Wisła”; Mur Berliński i polityczny podział Niemiec; powojenna kolaboracja intelektualistów z reżimem komunistycznym; represje wobec Kościoła i organizacji wyznaniowych;
- Środki masowego przekazu a zafalszowana rzeczywistość totalitarna;
- Postpamięć: widmowe powroty przeszłości w międzypokoleniowym przekazie;
- Geopolityka pamięci i traumy;
- Pamiętanie w fazie postkomunizmu: pomiędzy odtwarzaniem kulturowej traumy a wychodzeniem z traumy;
- Psychologiczne i psychoanalityczne ujęcia postkomunistycznego zespołu stresu pourazowego - wady i zalety;
- *Traumarbeit* – praca traumy;
- Rola empatii, solidarności, tożsamości i projekcji w kulturach traumy postkomunistycznej;
- Komplikacje traumy kulturowej: anachronizm, anatopizm, pamięć wielokierunkowa Rothberga, trauma sprawców, model trójkatny cierpienia;
- Europa Wschodnia jako miejsce podwójnej i wielokrotnej kolonizacji;

- Warstwy historycznej i strukturalnej traumy, traumatyczna utrata (wywołana zdarzeniem) a traumatyczny brak (wywołany przez otoczenie)
- Codzienne afekty i doświadczenie w (post-)traumatycznych społeczeństwach;
- Przemoc epistemologiczna i kolonizacja dyskursu krytycznego w postkomunizmie i badaniach nad postkomunizmem.
- Interferencja kulturowa, interpolacja i ich przecięcia w posttraumatycznych społeczeństwach;
- Wydrążeni ludzie postkomunizmu;
- Cisza i wielosłowność w post-traumatycznym dyskursie;
- Kulturowe języki i dyskursy traumy;
- Opowiadanie o traumie i narratologia opisów traumy;
- Profile kulturowe ofiary i sprawcy;
- Dewiacje traumy: *'trauma queens'*, melotraumatyzm, wiktymologia i obsesje spiskowe.

Organizatorom konferencji patronowało przekonanie, iż studia nad (po)totalitarną traumą w wymiarze postkomunistycznym niosą w sobie wysoki potencjał badawczy, zwłaszcza, jeśli wpisać je w horyzont studiów transkulturowych, postkolonialnych i postzależnościowych, albowiem tego typu optyka może zaowocować wieloma cennymi diagnozami na temat współczesności krajów byłego bloku socjalistycznego. Z całą pewnością warto, by studia te posiłkowały się zachodnimi strategiami i narzędziami metodologicznymi wypracowanymi przez badania nad traumą i posttraumą Holocaustu. Jednak powinna to być tylko fundamentalna płaszczyzna, na której muszą one wypracować własne instrumentarium metodologiczne, za którego pomocą można będzie zdiagnozować, zbadać i opisać postkomunistyczną swoistość traumy i posttraumy (po)totalitarnej w całej złożoności jej problemu, zarówno w ujęciu mikro, jak i makro, tj. na poziomie narodowym i ponadnarodowym, ze wszelkimi immanentnymi tym poziomom właściwościami. Zbudowanie tego typu dyskursu naukowego stanowi dziś najbardziej aktualne wyzwanie dla badaczy zajmujących się *post-totalitarian studies* w krajach Europy Środkowej, Wschodniej i Południowo-Wschodniej.

Wszystkim uczestnikom i gościom, którzy zaszczylili nas swą obecnością, w imieniu Komitetu Organizacyjnego konferencji serdecznie dziękuję.

Z wyrazami szacunku,

dr hab. Agnieszka Matusiak, prof. UW r.